

УДК 291.5 008 (477)

Р. Ю. Чигур
кандидат історичних наук,
доцент кафедри філософії та політології
Тернопільського національного університету

РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ФОРМУВАННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ СУСПІЛЬСТВА

Постановка проблеми. З вкоріненням у західній культурі установками на підкорення природи і панування над нею яскраво виражається всепланетарна екологічна криза. Орієнтири техногенної цивілізації, які розвиваються на Заході, мають тенденцію до поширення й утвердження в усьому світі, саме вони можуть призвести до значного порушення стійкості біосфери. Наукове співтовариство висловлює припущення, що для подолання екологічної кризи, відновлення порушеного антропогенною діяльністю балансу в біосфері недостатньо тільки технологічних методів. Насамперед необхідна зміна ціннісних орієнтирів людства і формування нової екологічної культури населення Землі. Вивчення традиційної екологічної культури народів, яка містить установки на гармонійну взаємодію людських спільнот і навколишнього природного середовища, а також способи раціонального природокористування, актуалізує необхідність пошуку можливих шляхів і методів подолання сформованої екологічної ситуації на планеті на всіх рівнях, починаючи глобальний і завершуючи локальний. Протягом багатьох історичних епох склався традиційний екологічний досвід, який був невід'ємною частиною культури і на сьогодні володіє значним потенціалом для гармонізації відносин природи і суспільства та формування стратегії їх коеволюційної взаємодії.

В Україні вирішення екологічних проблем набуває державницького спрямування. Розробка національних планів охорони навколишнього середовища та розвитку нашої країни ґрунтується на гуманістичних підвалинах. На перше місце ставляться стан здоров'я та працездатність людей, турбота про довкілля, збереження природних ресурсів. Утилітарне ставлення до природи відходить у минуле. За роки незалежності України сформувалася нова система гарантування екологічної безпеки управління охороною довкілля та природокористуванням. Новою Концепцією національної екологічної політики України на період до 2020 року (Постанова Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2007 року № 880-р) визначено: «Мета реалізації національної екологічної політики полягає в стабілізації і поліпшенні екологічного стану території держави шляхом утвердження національної екологічної політики як інтегрованого фактора соціально-економічного розвитку України для забезпечення переходу до сталого розвитку економіки та впровадження екологічно збалансованої системи природокористування».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стан екологічної культури постає предметом наукового аналізу таких дослідників, як Т. Гардашук [3], В. Борейко [2], В. Деркач [10], П. Загороднюк [7], А. Єрмоленко [6], В. Крисаченко [11], О. Салтовський [18], Е. Семенюк [19], В. Скребець [21], Л. Юрченко [26]. Так, моральні засади екологічної культури віднаходимо у роботах А. Єрмоленка та В. Борейка, аспекти екологічної філософії й етики довкілля – у Е. Семенюка, феномен екологічної свідомості вивчався В. Деркачем, В. Скребцем. В. Крисаченко та М. Хилько розвинули концепцію екологічної культури, визначили пріоритети та способи реалізації екологічної політики та екологізації діяльності. Л. Юрченко робить акцент на значенні екологічної культури в розбудові національної безпеки. Проблемам сучасної екологічної політики, збалансованого розвитку, ролі екологічного руху в охороні довкілля присвячені дослідження Т. Гардашук. Осмислення глобальних проблем навколишнього середовища віднаходимо у дослідженнях А. Тоффлера [22], М. Месаровича та Е. Пестеля («Людство на роздоріжжі», 1974 рік) та у представників Римського клубу: А. Печчеї [15], Б. Гаврилішина («Маршрути, що ведуть у майбутнє», 1980 рік) та інших. Такі відомі

вітчизняні дослідники, як В. Крисаченко, М. Кисельов та М. Хилько, у своїх роботах наголошують на ролі природного навколишнього середовища в самовизначенні людини – особистісному і національному, надають особливого значення природному довкіллю та його ролі у формуванні екологічної культури українського етносу, становленні екологічної свідомості й екологічної культури, проблеми екологічної безпеки [11, с. 212]. З огляду на це важливо відзначити, що в екологічному тлумачному словнику екологічна культура подається як «специфічна форма в структурі сучасної культури, яка ціленаправлена, з одного боку, на звільнення людини від жорсткої природної залежності, а з іншого – на гармонізацію відносин між суспільством і природою. За суттю – екологічна культура – це своєрідний «кодекс поведінки», а за змістом – це сукупність знань, норм, стереотипів і «правил поведінки» людини в навколишньому середовищі, за яких мають бути враховані не тільки практичні потреби людини і суспільства, а й можливості природи зі збереження її сталої рівноваги, а також недопущення такої людської діяльності, яка призвела б до екологічних криз у екосистемах різного ієрархічного рівня» [23, с. 97].

Екологічна культура звернена до двох світів: до природного довкілля та внутрішнього світу людини. За своєю метою екологічна культура спрямована на створення бажаного порядку в природі та виховання високих гуманістичних смислотворчих цінностей у житті людини. Вперше термін «екологічна культура» використали представники американської школи «культурної екології» у 20-х роках ХХ ст.

Як зазначають В. Крисаченко і М. Хилько, «екологічна культура є цілепокладаючою діяльністю людини (включаючи і наслідки такої діяльності), спрямованою на організацію та трансформацію природного світу (об'єктів та процесів) відповідно до власних потреб та намірів» [11, с. 212].

Л. Юрченко звертає увагу на те, що «екологічна культура визначає норми відношень суспільства і природи, встановлює систему пріоритетних цілей; знаходить своє відображення в суспільній свідомості та суспільній психології, в конкретних формах життєдіяльності та способу життя» [26, с. 82].

Екологічна культура є органічною складовою людського життя з часів його виникнення і водночас вона постає феноменом сучасного світу людини. Так, проводячи аналіз змісту екологічної культури, В. Андрійцев [1, с. 10] виокремлює дві основні позиції, а саме екологічну культуру дослідник розглядає як явище духовне, яке пов'язане із формуванням екологічного мислення, що спрямоване на розумне використання природних ресурсів, а друга позиція висвітлює єдність духовного та практичного з урахуванням цінностей та потреб суспільства. Власне, про знання, досвід та ідеали нації, які відображаються у ставленні до природного середовища, говорить у своїх дослідженнях О. Казанник [8, с. 2]. Екологічні знання є елементами екологічної культури, тому постійно актуальним буде питання вдосконалення екологічної освіти, без якої неможливо досягнути високої результативності в режимі використання природних ресурсів. Як відзначено у Ж. Дельоза, «екологія – жива матриця нової свідомості та нової культури: усвідомлення нашої належності до природи, присутність природи у самій глибині людського ества, що одночасно є і часткою, і діяльним чинником у глобальній системі природи» [9, с. 135].

На думку В. Семенюка, важливим прикладом екологічної культури є людина як складова біосфери, що має взяти на себе відповідальність за підтримання її основних функціональних характеристик, за збереження природи, придатної для життя і здоров'я людини [20, с. 16].

Метою статті є розкриття ролі держави у формуванні екокультури громадянського суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження. В основі формування екологічної культури насамперед необхідно відстоювати екоцентричний підхід, за якого в центрі екологічних проблем ставляться витривалість живої природи і залежність від неї людського суспільства. На відміну від антропоцентризму, екоцентризм виходить з увлєнення об'єктивного існування єдиної системи, в якій всі живі організми Землі, в тому числі люди з їх ресурсами, господарством, технікою і культурою, взаємодіють між собою та з навколишнім природним середовищем. Цей принцип цілісності дуже важливий для розуміння проблем сучасної екології; він все більше впливає на теоретичне осмислення взаємин людини і природи, змушує шукати порівняння природних і штучно створених потенціалів планети. Важливо і те, що екологічна культура інтернаціональна за своєю суттю, це частина культури народу чи нації. Вона включає культуру взаємодії з природою, культуру міжнародних відносин, етнокультуру, регіональну культуру праці, багатотомові традиції народу.

Протягом багатьох століть існування на українському терені автохтонної землеробської культури, що впорядковувала в етнічній свідомості наших пращурів архетип ласкавої неньки-землі, формувалось основне підґрунтя українського етнонаціонального характеру, однією зі складових якого є емоційно-шанобливе ставлення до природи. Вже в язичницькій свідомості яскраво виявляється повага до природи як важливого чинника існування людини. Язичницька культура та свідомість тривалий час виявлялась і в києво-руському періоді становлення майбутнього українського менталітету. Києво-руська думка наполегливо шукає посередника між природним (речовим) і духовним світом істини, який би зблизив (навіть зв'язав) Творця з природним світом. Це прагнення слов'ян виявляється в увлєненнях про нерозривний зв'язок з ненькою-землею, природою. Зародки національних природоохоронних норм періоду язичництва набули подальшого розвитку і закріпилися в нормативно-правових актах часів Київської Русі. Так, у зводі законів княжчої доби «Руській Правді» містилося чимало регламентацій, засторог щодо збереження, використання природних ресурсів. Важливого значення в Київській Русі надавалося правовому регулюванню землекористування, охороні рослинного та тваринного світу. Значна кількість природоохоронних норм «Руської Правди» згодом була закріплена в таких пам'ятках литовського та польського права, як Вислицький статут 1347 року, Вартський статут 1420–1423 років, Литовський статут 1529 року, із більш пізніх часів в природоохоронних нормах законів князя Болеслава (кінець XIII ст.) і короля Ягайла (XIV ст.) з охорони лісів, тварин у їх володіннях, які тривалий час діяли і на території нинішньої України та на зміст яких значним чином вплинули древноруські природоохоронні традиції та звичаї [5, с. 153].

У добу козацько-гетьманську українське природоохоронне законодавство жилося такими джерелами: звичаєвим правом та повсякденними традиціями; традиційним законодавством княжчої та литовсько-руської доби; магдебурзьким правом; законотворчою діяльністю національної держави, яка уособлюється насамперед у гетьманських універсалах. Природоохоронний рух у його сучасному розумінні започаткувався в Україні ще до Першої світової війни, коли почали виникати різноманітні організації та товариства і прийматися деякі укази й постанови окремих департаментів та міністерств, які регламентували використання природних ресурсів; тоді виникають перші українські заповідники. Перша світова війна та соціальні потрясіння загальмували природоохоронну роботу в Україні. Українська Гетьманська держава за часів гетьмана Павла Скоропадського утворила міністерство зелених справ, а при ньому – окремий відділ з охорони пам'яток природи, а також комісію із вчених та діячів у цій справі. За радянського часу Україна повністю втрачає будь-яку можливість впливати на формування природоохоронного законодавства, оскільки виключні повноваження мали лише вищі партійні та госпо-

дарські органи СРСР. Екологічне право повністю формувалось за межами етнічної України, а суди закони надходили для безумовного виконання. Головні засади екологічного права в СРСР визначалися, скоріше, не за законами, а за «державною доцільністю». Тому на момент розпаду СРСР в Україні існувала дуже несприятлива екологічна ситуація, виправленню якої не могла сприяти лише формально наявна система екологічного права. Сучасне екологічне право в Україні спирається на законодавчі та інші регулятивні акти подвійного характеру: з одного боку, сьогодні в Україні діють норми та стандарти, прийняті ще в колишньому СРСР, а з іншого – активно працюються та створюються національні екологічне законодавство.

На наш погляд, екологічна політика України за роки незалежності загалом сформована. У березні 1998 року Верховна Рада України затвердила «Основні напрями державної політики у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки». Цей документ на державному рівні проголосив дострокову стратегію вирішення екологічних викликів України. У 2001 році в Україні створено спеціальний вищий державний навчальний заклад з підготовки фахівців екологічного спрямування (Одеський державний екологічний університет) як базовий з підготовки кадрів для Міністерства екології і природних ресурсів України.

При Міністерстві екології та природних ресурсів створена Громадська рада, що складається з представників громадських організацій, яких нараховується близько 500. «У 2000 році в Україні було затверджено Загальнодержавну програму формування національної екологічної моделі України на 2000–2015 роки» [16, с. 179].

На нашу думку, у ставленні людини до природи в українському суспільстві і надалі переважає принцип панування, який орієнтує діяльність суспільства на оволодіння природними об'єктами і контроль над ними. Забезпечення екологічних прав є функцією і відповідальністю держави (зокрема про це йдеться у ст. 10 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»). Держава має для цього і повноваження, і фінанси, й інституційну структуру, і важелі впливу в вигляді силових та судових структур. Проблема державної влади в Україні полягає в тому, що вищі державні посадові особи переважно переймаються не виконанням державних обов'язків, а підтримкою великого приватного капіталу. На думку Г. Марушевського [12, с. 25], відбувається приватизація державної влади, яка працює вже не на загальні, а на приватні інтереси. В Україні через низьку пріоритетність екополітики держава не приділяє уваги екологічній проблематиці і, відповідно, дотриманню екологічних прав. Питання екополітики є також одними із найменш пріоритетних у політичному дискурсі. Політичну еліту більше цікавлять особисті інтереси, ніж турбота про те, щоб довкілля України було чистим і безпечним для здоров'я людей. На думку М. Пірена, українська держава більше дбає про приватизацію, ніж про забезпечення екологічних прав громадян України, тому розраховувати на поліпшення стану довкілля не доводиться [16, с. 179].

Президент України повинен забезпечувати права громадян на безпечне життя і здоров'я, охорону довкілля. У процесі формування державної екологічної політики, визначення механізмів покращення екологічної ситуації в країні Президент України основну увагу звертає на пропозиції та експертні висновки Ради національної безпеки і оборони України при Президентові України та її консультативно-дорадчого органу – Комісії з питань ядерної політики та екологічної безпеки. Верховна Рада України як законодавча гілка влади у межах своїх повноважень впливає на формування державної екологічної політики, розглядаючи та затверджуючи відповідні правові акти і норми природоохоронного законодавства, впливає на формування державного бюджету, спрямованого на охорону природного середовища, подолання наслідків екологічних катастроф. Кабінет Міністрів України як виконавча гілка влади здійснює державну політику України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів

та забезпечення екологічної безпеки, координує діяльність профільних міністерств і державних комітетів інших органів виконавчої влади, вносить відповідні законопроекти на розгляд Верховної Ради України [27, с. 199].

Навпаки, відсутність екологічної свідомості та культури українських парламентарів призвела до того, що 16 жовтня 2012 року український парламент затвердив законопроект № 10218 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо оптимізації повноважень органів виконавчої влади у сфері екології та природних ресурсів, у тому числі на місцевому рівні)», незважаючи на протести громадськості, негативне рішення парламентського Комітету з питань Чорнобильської катастрофи. Ухвалення цього закону свідчить про цілковиту безвідповідальність частини депутатського корпусу за свої рішення перед довіллям, українським народом і прийдешніми поколіннями. Зокрема, закон розбалансовує та руйнує систему охорони навколишнього природного середовища в державі, ліквідує територіальні органи Мінприроди України, до повноважень яких разом із законодавчими актами внесено здійснення комплексного управління у галузі охорони навколишнього природного середовища та координація усіх органів влади щодо впровадження екологічної політики. Натомість запропоновано передачу значної кількості повноважень держави у сфері охорони навколишнього природного середовища адміністраціям. Однак зміни до законів України «Про державні місцеві адміністрації», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про Раду Міністрів Автономної Республіки Крим» не внесено [14, с. 2–3].

Слід очікувати, що питання охорони довкілля та збалансованого природокористування так і буде останнім пунктом у політичній та законодавчій сферах, традиційно поступаючись питанням економічним, фінансовим і соціальним. Такі прогнози мають стимулювати активізацію зусиль громадськості з метою посилення її ролі та участі у формуванні та реалізації державної та регіональної екологічної політики. У 2012 році значних позитивних змін в екологічній політиці України не відбулося. Систематичний моніторинг стану реалізації екологічної політики в Україні не проводився. У 2012 році відбулося суттєве послаблення інституційної спроможності державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища та регулювання природних ресурсів. Зокрема, припинили своє функціонування Державні управління охорони навколишнього природного середовища в областях, внаслідок цього розпалася цілісна система державного управління в сфері охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів. Негативна практика поширена в Україні в останнє десятиріччя кадрової політики, що ґрунтувалася на першочерговому врахуванні політичної приналежності кандидатів на посаду в державній установі та ігноруванні вимог до їхньої професійної освіти та досвіду, призвела не тільки до вимивання професіоналів із системи державного управління у сфері охорони довкілля, а й до того, що природоохоронною діяльністю часто займалися люди, ціннісні орієнтації яких не пов'язані зі збереженням природи. В Україні існує громіздка та непрозора система фондів охорони навколишнього природного середовища, яка не дає можливості ефективно використовувати кошти і, головне, контролювати їх надходження та цілове використання [4, с. 25, 61].

Результати позачергових виборів народних депутатів України у 2014 році засвідчили вкрай низьку суспільну екологічну свідомість та відповідальність за стан навколишнього природного середовища. У цих виборах до українського парламенту із 29 політичних партій брали участь дві екологічно-природничі партії: Партія Зелених України, яка запропонувала 52 кандидати по партійних списках до складу парламенту, та Партія «Зелена Планета», яка висунула 98 кандидатів до складу парламенту. За результатами виборів дві партії еколого-природоохоронного спрямування показали майже однаковий результат та у списку партій розташувались поруч між собою: за Партію Зелених України проголосувало лише 39 634 виборців, це 0,25% від чис-

ла осіб, які брали участь у голосуванні, за Партію «Зелена Планета» – 37 724 виборців, це 0,23% виборців України. Відповідно, за підсумковими результатами голосування виборців до складу Верховної Ради України жодна із названих партій не потрапила: Партія Зелених України посіла 16 місце, а Партія «Зелена Планета» – 17 місце серед 29 політичних партій та громадських об'єднань. По одномандатних округах також жоден із представників двох партій не виявився переможцем у своїх округах. Як висновок, можна сказати, що сучасне українське суспільство питання екології, природоохорони зовсім не турбує, а це викликає побоювання за екологічне майбутнє України.

У зв'язку із недооцінкою значення і ролі екологічної політики у життєдіяльності українського суспільства з боку органів державної влади України, через відсутність сформованої екологічної культури в її представників велика роль та відповідальність у цьому напрямі лягає саме на громадські екологічні, природоохоронні організації, які виражають волю громадянського суспільства в Україні і прагнуть змінити ставлення держави до питань екології, поставити його на одне із пріоритетних місць.

Громадський екологічний рух був започаткований у 1950-х роках, коли вчені почали звертати увагу на погіршення продуктів харчування, небезпечні наслідки накопичення і дії відходів виробництва. Перші екологічні акції проводили поодинокі ентузіасти, їхні прихильники, молодь, яка не стоїть осторонь активних та рішучих дій у суспільстві. Рейди спрямовувалися на збирання та знищення сміття, проведення акцій протесту, спрямованих проти неадекватних дій різних гілок влади. Навіть у такому вияві заходи громадськості давали відчутні результати і сприяли зародженню екологічної свідомості людей. У 1960-і роки визначальною рисою екологічного руху стає поширення вимог до термінового вирішення екологічних проблем, кількість яких невпинно зростає, а також до виявлення конкретних винуватців забруднень, що погіршили стан довкілля. Найбільш активним у цьому напрямі був рух дружин з охорони природи, який виник у середовищі викладачів і студентів вищих навчальних закладів Києва, Харкова та інших міст. Він доволі широко оформився у регіональні організації та їхню мережу, що охопила майже всю територію колишнього СРСР. Цей рух боровся з поширенням на той час браконьерством, вів широку пропагандистську роботу, збирав конференції для обговорення гострих екологічних проблем. Накопичення досвіду привело учасників та лідерів природоохоронного руху до висновку про перехід до принципів нової системи громадського контролю за діяльністю офіційних структур. Якщо раніше більшою мірою контролювалася поведінка громадянина, то тепер почала здійснюватися перевірка дотримання природоохоронного законодавства за боку державних відомств, організацій, підприємств, а також приватного сектору. Довготривалий характер екологічної кризи привів до виникнення локальних груп, клубів, асоціацій та інших форм об'єднань прихильників екологічного руху. Громадський екологічний рух в Україні, незважаючи на свою масовість, трансформувалася на сьогодні у рух особистостей, об'єднаних важливими цілями та завданнями, як найбільш активної частини суспільства, що чітко усвідомила важливість екологічних проблем у нашій державі та всьому світі [17, с. 17].

Загально визнаним є факт неабиякої ролі широких верств громадськості в усіх сферах життєдіяльності людини, в тому числі у сфері охорони довкілля. На думку Г. Мороза, громадськість є одним із найважливіших національних ресурсів для розвитку і впровадження екологічного законодавства. Головним у цьому контексті є термін «громадськість». У нашій державі немає законодавчого визначення поняття громадськості [13, с. 101].

Згідно з Конституцією України громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами (ст. 38). Форми такої участі в аспекті громадянського управління доволі різноманітні. Однією з важливих форм впливу громадян на управлінську діяльність у сфері суспільних відно-

син є їх конституційне право (ст. 40 Конституції України) направляти індивідуальні чи колективні звернення або особисто звертатись до органів державної влади, місцевого самоврядування та посадових і службових осіб з питань охорони і використання природних ресурсів (Закон України «Про звернення громадян» від 14 жовтня 2014 року). Громадянам надано також право (ст. 55 Конституції України) оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. У сфері охорони довкілля таке оскарження може стосуватись будь-яких рішень, що не враховують, блокують, не забезпечують виконання приписів екологічного законодавства. Одним із можливих заходів громадянського впливу на вирішення екологічних проблем є проведення громадянами зборів, мітингів, походів і демонстрацій з метою висловлення громадянської думки щодо конкретних питань, пов'язаних із гарантуванням екологічної безпеки населення. Метою громадянського управління є реалізація законодавства, контроль за додержанням вимог екологічної безпеки, забезпечення проведення ефективних і комплексних заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, досягнення узгодженості дій державних і громадських організацій у галузі охорони навколишнього природного середовища. Відповідно до цієї мети визначаються й повноваження громадянських об'єднань у галузі охорони навколишнього природного середовища: участь у проведенні перевірок виконання підприємствами, установами й організаціями природоохоронних планів і заходів; здійснення громадської екологічної експертизи, оприлюднення її результатів та передача їх органам, уповноваженим приймати рішення; внесення до відповідних органів пропозицій про організацію територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Висновки. Отже, на сьогодні можна вважати, що національне екологічне та природоохоронне законодавство пройшло шлях становлення, проте не стало дієздатною системою нормативно-правового забезпечення екологізації національного шляху розвитку. Ми переконані, що необхідно відновити ліквідовані у 2012–2013 роках державні управління екологічної безпеки як територіальні органи в системі Міністерства екології та природних ресурсів України. Досвід показав, що їх ліквідація була помилкою і зруйнувала цілісність інституційної системи виконання заходів щодо екологічної безпеки держави. Підвищити рівень екологічної культури українського суспільства намагаються різноманітні екологічні, природоохоронні громадські організації як представники громадянського суспільства, але «зелений рух» в Україні має також чимало невирішених нагальних проблем. Незважаючи на його різноманітність, він налічує малу кількість осіб, переважно туди входять ентузіасти, науковці та ті люди, які безпосередньо пов'язані із природоохоронною діяльністю в Україні. Проведений аналіз діяльності різноманітних громадських природоохоронних організацій в нашій державі свідчить про те, що їм нерідко заважають працювати органи державної влади, які насамперед вбачають у них своїх конкурентів, не хочуть допускати громадськість до контролю діяльності влади. У таких умовах громадські екологічні організації не в змозі самотужки вирішити завдання підвищення екологічної культури українського суспільства, рівень якого є вкрай низьким, що засвідчують проведені вибори до парламенту. Українські громадяни не голосують за екологічні партії, а ті партії, які одержали перемогу, не роблять питання екології пріоритетними для своєї діяльності.

Література

1. Андрейцев В. Екологічне право: Курс лекцій : [навч. посіб. для юрид. фак. вузів] / В. Андрейцев. – К. : Вентурі, 1996. – 250 с.
2. Борецько В. Екологічна етика / В. Борецько, А. Подобайло. – К. : Фітосоціоцентр, 2004. – 116 с.
3. Гардашук Т. Екологічна політика та екологічний рух: сучасний контекст / Т. Гардашук. – К. : ТОВ ВІЩ «Техпринт», 2000. – 126 с.

4. Громадська оцінка державної екологічної політики в Україні у 2012 році. Доповідь громадських природоохоронних організацій. – К., 2013. – 112 с.
5. Довбиш В. Древньоруські природоохоронні звичаї та норми як витоки екологічного права України / В. Довбиш, Н. Кравченко // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 12 (144). – С. 152–154.
6. Єрмоленко А. Соціальна етика та екологія. Гідність людини – шанування природи : [моногр.] / А. Єрмоленко. – К. : Лібра, 2010. – 416 с.
7. Загороднюк П. Екологічна безпека як важлива складова національної безпеки України / П. Загороднюк // Екологія довкілля та безпека життєдіяльності. – 2005. – № 4. – С. 5–12.
8. Казанник А. Правовые проблемы экологической культуры / А. Казанник // Правоведение. – 1989. – № 3. – С. 2.
9. Кисельов М. Екологічна свідомість як феномен освітняського процесу / М. Кисельов // Філософська думка. – 2005. – № 2. – С. 130–149.
10. Концептуальні виміри екологічної свідомості : [моногр.] / [М. Кисельов, В. Деркач, А. Толстоухов та ін.]. – К. : Парапан, 2003. – 312 с.
11. Крисаченко В. Екологія. Культура. Політика: Концептуальні засади сучасного розвитку / В. Крисаченко, М. Хилько. – К. : Знання, 2001. – 597 с.
12. Марушевський Г. Дотримання екологічних прав України – 2006 рік. / Г. Марушевський // Екологічний вісник. – № 1. – 2007. – С. 23–28.
13. Мороз Г. Визначення поняття «громадськість» у контексті природоохоронної діяльності / Г. Мороз // Право України. – 2004. – № 8. – С. 100–102.
14. Парламент знищує систему охорони природи в Україні // Екологічний вісник. – 2012. – № 5. – С. 2–3.
15. Печчи А. Человеческие качества / А. Печчи – М. : Прогресс, 1980. – 302 с.
16. Пірен М. Гармонізація життєдіяльності українського суспільства з навколишнім природним середовищем – важливий чинник стримування негативних впливів / М. Пірен // Вісник національної академії державного управління при Президенті України. – 2007. – № 4. – С. 178–184.
17. Саєнко Т. Громадські організації в екологічній інтеграції суспільства / Т. Саєнко // Екологічний вісник. – № 4. – 2005. – С. 15–18.
18. Салтовський О. Основні соціально-екологічні : [навч. посіб.] / О. Салтовський. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 382 с.
19. Семенюк Е. Філософські засади сталого розвитку / Е. Семенюк – Львів : Афіша, 2002. – 200 с.
20. Семенюк Н. Екологічна культура – необхідний фактор безпечної перспективи розвитку суспільства / Н. Семенюк // Вища освіта України. – 2010. – № 2 (37). – С. 14–21.
21. Скребець В. Концептуальні засади побудови регіональної моделі екологічної освіти і виховання учнівської молоді / В. Скребець, 2006. – 184 с.
22. Тоффлер Э. Третья волна / Э. Тоффлер. – М. : АСТ, 2010. – 784 с.
23. Український екологічний тлумачний словник : [навч. посіб. для студ. напряму «Екологія, охорона навколишнього середовища та природокористування»] / [М. Клименко, М. Михальчук, Т. Гринюк, З. Буднік]. – Рівне : НУВГП, 2011. – 311 с.
24. Фенянов П. Державне регулювання забезпечення екологічної безпеки на регіональному рівні: досвід провідних країн світу / П. Фенянов // Вісник національної академії державного управління при Президенті України. – 2001. – № 4. – С. 142–150.
25. Юрченко Л. Екологічна безпека в загальній системі сучасного бізнесу / Л. Юрченко // Гуманітарний часопис. – 2011. – № 2. – С. 29–35. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/gumc_2011_2_5.pdf.
26. Юрченко Л. Екологічна культура в контексті екологічної безпеки : [моногр.] / Л. Юрченко. – К. : ПАРАПАН, 2008. – 296 с.
27. Ясинська А. Екологічна політика України як основа реалізації екологічної освіти / А. Ясинська // Вісник національної академії державного управління при Президенті України. – 2007. – № 4. – С. 198–207.

Анотація

Чигур Р. Ю. Роль держави у формуванні екологічної культури. – Стаття.

У статті ведеться аналіз екологічної політики України як необхідної умови для збалансованого розвитку держави, а також формування екологічної культури, екологічного світогляду громадянського суспільства. Автор зазначає, що вирішення екологічних проблем набуває державницького спрямування, зокрема розробка національних планів охорони навколишнього середовища та розвитку нашої країни ґрунтується на гуманістичних підвалинах. Держава на перше місце ставить стан здоров'я та працездатність людей, турботу про довкілля, збереження природних ресурсів. У дослідженні відзначається, що екологічна культура визначає норми відношень суспільства і природи, встановлює систему пріоритетних цілей, знаходить своє відображення в суспільній свідомості та суспільній психології, в конкретних формах життєдіяльності та способу життя. Власне, за період незалежності України сформувалася нова система гарантування екологічної безпеки управління охороною довкілля та природокористуванням.

Ключові слова: екологічна культура, екологічна політика, природоохоронна діяльність, екологічна безпека, екологічний світогляд, екологічний гуманізм.

Аннотация

Чигур Р. Ю. Роль государства в формировании экологической культуры. – Статья.

В статье ведется анализ экологической политики Украины как необходимого условия для сбалансированного развития государства, а также формирования экологической культуры, экологического мировоззрения гражданского общества. Автор отмечает, что решение экологических проблем приобретает государственное направление, в частности разработка национальных планов охраны окружающей среды и развития нашей страны основывается на гуманистических основах. Государство на первое место ставит здоровье и

работоспособность людей, заботу об окружающей среде, сохранение природных ресурсов. В исследовании отмечается, что экологическая культура определяет нормы отношений общества и природы, устанавливает систему приоритетных целей, находит свое отражение в общественном сознании и общественной психологии, в конкретных формах жизнедеятельности и образа жизни. Собственно, за период независимости Украины сформировалась новая система обеспечения экологической безопасности управления охраной окружающей среды и природопользованием.

Ключевые слова: экологическая культура, экологическая политика, природоохранная деятельность, экологическая безопасность, экологическое мировоззрение, экологический гуманизм.

Summary

Chyhur R. Yu. Role of government in environmental culture forming. – Article.

Analysis of the Ukraine environmental policy as a necessary condition for sustainable development of the state and formation of ecological culture, ecological worldview of civil society is conducted in the article. The author notes that solving of environmental problems takes statist direction, including the development of national plans of environmental protection and development of our country is based on humanistic principles. The state gives priority to the health and performance of people, care about the environment, and conservation of natural resources. Ecological culture defines norms of relations between society and nature, establishes a system of priority objectives; is reflected in the public consciousness and social psychology in concrete forms of life and lifestyle – all this are noted in current study. Actually, during the period of Ukraine's independence, a new system of guarantee the environmental safety management of the environment and nature was formed.

Key words: ecological culture, environmental policy, environmental protection, ecological safety, ecological worldview, ecological humanism.